

فصلنامه علمی (مقاله علمی-پژوهشی) جامعه‌شناسی سیاسی ایران، سال اول، شماره دوم (پیاپی ۲) تابستان ۱۳۹۷، صص ۱۵۵-۱۷۲

بهره برداری اقتصادی از منطقه میراث مشترک در دریاها و اقیانوس ها، با مطالعه فصل ۱۱ کنوانسیون ۱۹۸۲

حقوق دریاها و موافقت نامه اجرایی ۱۹۹۴^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۶/۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۸/۲۲

سعیده زراعتکار مغانی^۱

سید باقر میرعباسی^۲

ابومحمد عسگرخانی^۳

مریم مرادی^۴

چکیده:

منطقه میراث مشترک بشریت در دریاها، یکی از قسمت‌های پر درآمد و اقتصادی برای کشورها، است. این بخش که اختصاصاً در اسناد بین‌المللی مختلف من جمله بخش یازدهم کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها، به آن پرداخته شده است و مکانیسم نظارتی به عنوان مقام بین‌المللی اعماق دریاها را بر خود می‌بیند، سرشار از مواد هیدروکربنی و غیر هیدروکربنی فراوان است و نظر به عدم توانایی قانونی در ادعای مالکیت و حاکمیت از سوی کشورها، با قوانین و مقررات خاصی مواجه است که یکی از این قوانین مطروحه، چگونگی بهره‌برداری از منابع غنی واقع در این منطقه حاصل خیز، تحت نظارت مقام است. از این رو در این تحقیق سعی بر این داریم ضمن بررسی تاریخچه بستر دریاها و چگونگی شکل‌گیری میراث مشترک بشریت، با نگاهی به اسناد بین‌المللی موجود، مکانیسم حاکم بر چگونگی بهره‌برداری از منابع بیشمار اعماق دریاها را مورد واکاوی قرار دهیم.

واژگان کلیدی: میراث مشترک بشریت، کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها، مقام بین‌المللی، بستر و زیر بستر دریا، بهره‌برداری از دریا

این مقاله برگرفته شده از پایان نامه مقطع دکترای حقوق بین‌الملل است.

^۱ گروه حقوق، واحد بین‌الملل قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم، ایران

^۲ دانشیار گروه حقوق، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران-تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول) smirabbasi@gmail.com^۴

^۳ دانشیار گروه حقوق، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

^۴ استادیار گروه حقوق، واحد بین‌الملل قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم، ایران

منابع معدنی بستر دریا می‌تواند به عنوان جایگزین مطمئن در جهت جبران محدودیت‌های منابع خشکی مطرح شود. دول توسعه‌یافته بیش از سایرین به فکر استفاده از این منابع بوده‌اند؛ زیرا با توجه به وابستگی اقتصاد این ممالک به منابع معدنی جهان سوم، توسعه‌ی منابع بستر دریای آزاد به معنای رهایی اقتصاد آن‌ها از این وابستگی می‌توانست باشد.

در حال حاضر ارزیابی‌ها ۱/۵ تریلیون تن از ذخایر کلوخه‌های معدنی منگنز در بستر اعماق دریای آزاد را نشان داده است. (اکهورست، ۱۳۹۰، ص ۲۵۵) کلوخه‌های منگنز از منظر تجاری حاوی ۳۰ درصد منگنز ۱/۴ درصد نیکل ۱/۲ درصد مس و ۲۵ الی ۳۰ درصد کبالت می‌باشد. در مقایسه با ذخایر زمینی از اهمیت بالایی برخوردار می‌باشد. (lay, ۲۰۱۰, p۳۲۱) این گونه مواد معدنی تا حدی است که می‌تواند نیاز انسان را تا هزاران سال تامین کند. (موسی زاده، ۱۳۹۴، ص ۳۱۷)

مهم‌ترین عامل تاثیر گذار در بازار فلزات و توسعه‌ی مواد جدید، ضروریات مربوط به مقرون به صرفه بودن از نظر انرژی و هزینه‌ی تولید بوده و نقش عمده‌ای در افزایش تولید فلزات و مواد جدید بازی کرده است، بلاخص افزایش زیاد در قیمت انرژی نیاز به مواد با مقاومت بالا را افزایش داده است. مطالعات نشان داده که منابع معدنی تولید شده از دریا به خوبی می‌تواند با منابع معدنی خشکی رقابت نماید؛ بنابراین چنانچه بازار نیاز به تولیدات جدید داشته باشد، این تولیدات افزایش خواهد یافت.

در اثنای تدوین یک سند بین‌المللی و با پی بردن به اهمیت منابع بیش از پیش دریا بلاخص بخش بستر و زیر بستر آن و با توجه به این که حیات کنونی بشر وابسته به خیلی از این منابع است و به ویژه دستیابی برخی کشورها به تکنولوژی‌هایی در جهت استفاده از این منابع، بحث جدیدی در عرصه بین‌الملل راجع به بهره‌برداری از اعماق دریاها شکل گرفت. در همین حین و در فاصله بین کنفرانس دوم و سوم کشورهای در حال توسعه که هنوز تکنولوژی لازم را برای بهره‌برداری از منابع موجود در بستر و زیر بستر دریا کسب ننموده بودند و با اهمیت به توان بالقوه عظیم اقیانوس‌ها، طرحی را در ذهن تحت عنوان تعلق این منافع و تقسیم آن‌ها به کل بشریت، می‌پروراندند و دیری نپایید که از سوی نماینده یکی از همین کشورهای در حال توسعه این طرح ذهنی که هنوز قدرت بروز را نیافته بود، به مرحله وجودی رسید. (Guntrip, ۲۰۰۹, p۳۷۷)

در این مقاله ابتدا تاریخچه شکل گیری منطقه (میراث مشترک بشریت) و اسناد بین‌المللی مرتبط با منطقه را مورد بررسی قرار می‌دهیم و در ادامه به چگونگی کاوش و بهره‌برداری خواهیم پرداخت.

۱- تاریخچه شکل‌گیری نظام بین‌المللی اعماق دریاها

۱-۱- قبل از پیشنهاد آروید پارودو

اعتقاد عمومی بر این است که مفهوم میراث مشترک بشریت، تحت تاثیر دیدگاه‌های سوسیالیستی و کاپیتالیستی در اواخر دهه ۱۹۶۰ و اوایل دهه ۱۹۷۰ پایه گذاری شده است؛ یعنی دورانی که کشورهای در حال توسعه به طور آشکار از اصل میراث مشترک بشریت به عنوان وسیله‌ای برای توزیع ثروت‌های جهانی از طریق ایجاد نظم نوین اقتصادی بین‌المللی، بهره‌جسته‌اند و نظم اقتصادی بین‌المللی که مبتنی بر عدالت، وابستگی متقابل، نفع مشترک و همکاری میان همه‌ی دولت‌ها و اصلاح نابرابری‌های اقتصادی بوده است.

گرچه زمینه اولیه شکل‌گیری اصل میراث مشترک بشریت به کنوانسیون ژنو در زمینه فلات قاره بر می‌گردد؛ زیرا در این کنوانسیون حد خارجی فلات قاره مشخص نیست و ماده یک آن از قابلیت استخراج به عنوان معیاری برای تعیین محدوده فلات قاره صحبت می‌کند. بنابراین، احتمال افزایش حد خارجی فلات قاره تا وسط اقیانوس‌ها با پیشرفت صنعت و فناوری امری بدیهی به نظر می‌رسید. در این صورت محدوده بیشتری از بستر و زیر بستر دریاها و اقیانوس‌ها تحت صلاحیت ملی دولت‌ها قرار می‌گرفت که تنها کشورهای صاحب فناوری امکان بهره‌برداری و استخراج منابع معدنی موجود در این نواحی را دارا بودند. (حیب زاده و منصور، ۱۳۹۲، ص ۹۶)

ادعا می‌شود شخصی به نام آلدو آرماندو کوکا^۲، بیش از ۱۵ سال در تلاش بود که ثابت کند مفهوم میراث مشترک بشریت در حقوق بین‌الملل فضا را و تنها پس از آن زمانی که معاهده فضا در ۱۹۶۷ تصویب شد، در موافقت‌نامه مربوط به بستر دریا و اقیانوس‌ها طرح شد. (Danilenko, 2008: 250)

^۲ Aldo Armando Coca

در ژوئن ۱۶۷۱ الدو آرماندو کوکا، نظریه‌ی میراث مشترک بشریت را در مذاکرات کوپوس به طور اجمالی ارائه داد و بیشتر در خصوص فضای ماورای جو بود. چند ماه پس از آن بود که آروید پارودو در قالب طرحی مفصل و حساب شده آن را در خصوص اعماق دریاها فراتر از صلاحیت ملی کشورها در مجمع عمومی سازمان ملل متحد مطرح نمود.

بیان می‌شود که کوکا اولین فردی است که نظریه میراث مشترک بشریت را ارائه داد. او این نظر را در ۱۹۵۴ و در رابطه با فضای ماورای جو مطرح کرد. مفهوم میراث مشترک بشریت نخستین بار در کمیته فرعی حقوقی کمیته ملل متحد درباره فضا در ۱۹ ژوئن ۱۹۶۷ یعنی دو ماه قبل از طرح آن توسط مالت مطرح شده است. (Jakhu, Op.cit.: ۱۲۳)

همچنین نظری وجود دارد مبنی بر این که نظریه میراث مشترک بشریت حتی بیشتر از این وجود داشته است. برخی از دانشمندان ردپایی از اجزا و عناصر اصلی تا آثار فرانسسکو ویکتوریا و توماس اکویناس نیز در انجیل دنبال کرده اند. به واقع اکثراً معتقدند که پدیداری و شناسایی این اصل دفعتاً و به صورت غیر منتظره صورت نگرفته است. (Wolfrum, ۱۹۸۳, pp ۳۱۴-۳۱۵)

۲-۱- پیشنهاد نماینده مالت (آروید پارود)

در واقع اساس برگزاری سومین کنفرانس سازمان ملل متحد راجع به حقوق دریاها به سخنانی وزیر امور خارجه کشور مالت آقای آروید پارود^۳ در اول نوامبر ۱۹۶۷ میلادی در کمیته اول مجمع عمومی سازمان ملل متحد بر می‌گردد که در سخنرانی خود بر ظرفیت و پتانسیل استخراج ثروتی عظیم از معادن اعماق بستر دریا و خطرات نظامی شدن بستر دریا تاکید ورزید و برای نخستین بار مفهوم میراث مشترک بشریت را در خصوص بستر و زیر بستر دریاهای آزاد و منابع موجود در آن‌ها پیشنهاد نمود و خواستار ایجاد یک رژیم بین‌المللی کارآمد شد و در نطق بسیار مفصلی که انجام داد اعلام نمود که رژیم بین‌المللی اعماق را باید بر اصول نوین و منصفانه و اخلاقی استوار کرد و میراث مشترک بشریت اصلی است که چنین خصوصیتی را دارد ولی پس از ارائه و تشریح کلیه عوامل صنفی، اقتصادی و سیاسی که لزوم تجدید نظر در قواعد موجود را ایجاب می‌کرد.

۳-۱- اقدامات مجمع عمومی سازمان ملل

به دنبال پیشنهاد آقای پارود بود که مجمع عمومی در اجلاس ۱۹۶۷ میلادی خود مساله استفاده از منابع موجود در بستر و زیر بستر را در بیست و دومین جلسه مجمع عمومی مورد بررسی قرار داد. (Barkenbus, ۲۰۱۲, p ۱۷) مورد بررسی قرار داد و سپس در ۱۸ دسامبر ۱۹۶۷ طی قطعنامه ۲۳۴۰، کمیته اختصاصی برای بررسی موضوع تشکیل داد و به دنبال آن در

^۳ Arvid Pardo

دسامبر ۱۹۶۸ کمیته استفاده‌های صلح‌آمیز از بستر و کف اقیانوس، آنسوی حدود صلاحیت ملی طبق قطعنامه ۲۴۶۷، تاسیس گردید^۴ تا اصول حاکم بر اکتشاف و بهره‌برداری از منابع موجود در بستر و زیر بستر دریاهای آزاد و کف اقیانوس‌ها را تنظیم کند. در واقع پس از آغاز مباحث مربوط به بستر دریاها در سال ۱۹۶۷، حقوق و علوم به طور روزافزونی با یکدیگر مرتبط شدند. (Guifang, ۲۰۰۹, p۴۶) کمیته بستر، پیش‌نویس تعدادی از قطعنامه‌ها را تهیه نمود، از جمله قطعنامه‌های ۵۲۵۷۴ و ۶۲۷۴۹. در همین راستا مجمع عمومی ابتدا قطعنامه توقف^۵ را تصویب نمود و یک توفقی در بهره‌برداری به وجود آورد تازمانی که یک رژیم بین‌المللی در این قسمت تثبیت شود. (Brown, ۱۹۹۶, p۲۲)

چند ماه پس از قطعنامه توقف و پیرو گزارش کمیته بستر دریاها، مجمع عمومی با اتفاق آرا اعلامیه اصول حاکم بر بستر دریا و کف اقیانوس‌ها و زیر بستر آن‌ها در آن‌ها در آنسوی حدود صلاحیت ملی^۶ را با ۱۰۸ رای موافق و ۱۴ رای ممتنع و بدون رای مخالفی به صورت قطعنامه ۲۷۴۹ مجمع عمومی، تصویب نمود. مطابق اعلامیه فوق، اعماق بستر دریا و منابع طبیعی آن میراث مشترک بشریت است و بهره‌برداری از این منابع باید به نفع کل بشریت و با در نظر گرفتن منافع و نیازهای کشورهای در حال توسعه صورت پذیرد. (حبیبی، ۱۳۹۶، ص ۲۵۴)

اعلامیه مقرر می‌دارد که کلیه فعالیت‌های مربوط به اکتشاف و بهره‌برداری از منابع بستر باید تابع رژیم بین‌المللی باشد که بر اساس یک معاهده عموماً پذیرفته شده بین‌المللی و دارای خصلت جهانشمولی مبتنی بر اصول اعلامیه تاسیس می‌شود. (Chopra, ۲۰۰۸, p۱۷۴)

۲- اسناد بین‌المللی مرتبط با بستر و زیر بستر دریا
در زمینه اعماق دریاها در اسناد ذیل به صورت اختصاصی پرداخته شده است، که در ادامه آن‌ها را مختصراً بررسی خواهیم کرد.

^۴ GA Res ۲۴۶۷A (XXIII), UN GAOR, ۲۳rd sess, ۱۷th plen mtg, UN Doc A/RES/۲۴۶۷ (XXIII) (۱۹۶۸).

^۵ GA Res ۲۵۷۴D (XXIV), UN GAOR, ۲۴th sess, ۱۸th plen mtg, UN Doc A/RES/۲۵۷۴ (XXIV) (۱۹۶۹) ('Moratorium Resolution').

^۶ GA Res ۲۷۴۹ (XXV), UN GAOR, ۲۵th sess, ۱۹th plen mtg, UN Doc A/RES/۲۷۴۹ (XXV) (۱۹۷۰) ('Declaration of Principles').

^۷ Moratorium Resolution

^۸ Declaration of Principles Government the Sea-Bed and Ocean Floor and the Subsoil Thereof, beyond of Limits of National jurisdiction.

۲-۱- کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها^۹ و بلاخص فصل ۱۱ آن

در خلال مذاکرات کمیته بستر دریاها و نیز از سال ۱۹۷۳ به بعد، کمیته اول کنفرانس سوم حقوق دریاها مساله بستر دریا را مورد بررسی قرار می‌داد و در نهایت در کنوانسیون ۱۹۸۲ این منطقه تحت عنوان میراث مشترک بشریت به رسمیت شناخته شد.

این منطقه که علیرغم اختلاف کشورهای درحال توسعه و توسعه یافته با یکدیگر به تصویب رسید، سازکاری تنظیمی و نظارتی برای حکومت بر فعالیت‌ها در منطقه و منابع موجود در آن را مورد پذیرش قرارداد و بخش ۱۱ کنوانسیون ۱۹۸۲ به این امر اختصاص یافته است که در واقع اصولی وضع می‌کند که دنباله‌رو اصول مقرر در اعلامیه اصول است و این بخش مرتبط است با همه منابع معدنی جامد، مایع یا گازی در همان مکان اصلی وقوع خود در بستر یا زیر بستر دریای منطقه شامل کلوخه‌های پلی‌متالیک که در ماده ۱۳۶ کنوانسیون، آن‌ها را میراث مشترک بشریت به شمار می‌آورند.

در واقع مهم ترین اصول و قواعد مرتبط با اصل میراث مشترک بشریت در این بخش از کنوانسیون (از مواد ۱۳۱ تا ۱۹۱) گنجانده شده است و در آن به تفصیل درباره یک رژیم حقوقی حاکم بر اکتشافات و اداره اعماق به سود همه افراد بشر بحث شده و طولانی‌ترین بخش کنوانسیون را تشکیل می‌دهد.

۲-۲- بررسی موافقتنامه اجرایی ۱۹۹۴ سازمان ملل متحد مربوط به اجرای فصل ۱۱ کنوانسیون

با افزایش تعداد قابل توجهی از تصویب کنوانسیون توسط کشورها و ورود به مرحله اجرایی، حمایت از یک قانون مدون دریایی با اصلاح بخش ۱۱ کنوانسیون به منظور به دست آوردن حمایت جهانی آغاز شد (Oxman, ۲۰۰۷, ۹۹۴) و بدین وسیله مجمع عمومی پیش‌نویس توافقنامه ۱۹۹۴ را تهیه نمود. (Nelson, ۲۰۰۵, p1۹۲)

در این پیش‌نویس سعی شده است تا با توجه به نکات مهمی که مسبب تصویب یا به عبارتی واضح تر نمودن این موافقتنامه گردید، مساله را مورد موشکافی قرار دهد. (موسوی، ۱۳۷۹، ص ۱۳)

۳- تشریفات مربوط به بهره‌برداری

^۹ UN Convention on the Law of the Sea (UNCLOS)

^{۱۰} The ۱۹۹۴ Agreement

فعالیت‌ها در منطقه بر اساس مقررات خاصی صورت می‌گیرد و برخلاف مناطق دیگر دریا، تشریفات خاصی برای بهره‌برداری وجود دارد که این تشریفات در اسناد بین‌المللی که در بند قبلی اشاره گردید تبیین شده‌اند و در این مبحث به این اقدام و تشریفات که جهت بهره‌برداری از منابع موجود در منطقه برای کشورها تعیین شده است، می‌پردازیم.

۳-۱- ارائه برنامه کاراکتشاف به مقام بین‌المللی اعماق دریاها

بهره‌برداری نیازمند اخذ مجوز ویژه از مقام بین‌المللی است و حقوق انحصاری بوجود می‌آورد این حق انحصاری برای اکتشاف و بهره‌برداری از انواع معین بوده و در مناطق تحت الشمول برنامه کار به بهره‌بردار اعطا خواهد شد. اما چنانچه متقاضی خواستار تایید برنامه‌ی کاری شده باشد که فقط مرحله اکتشافات یا مرحله‌ی بهره‌برداری را تحت پوشش قرار می‌دهد، برنامه‌ی کار تایید شده چنین حق انحصاری را فقط برای آن مرحله اعطا خواهد کرد. (Sohn, 2010, p. 696)

متقاضیان واجد شرایط می‌توانند برنامه‌های کاری خود را برای تصویب به مقام بین‌المللی ارائه دهند. افراد واجد شرایط برای ارائه برنامه کار واحدهایی از ملیت افراد اخیرالذکر تحت کنترل موثر این دولت‌ها باشند و استانداردهای تعیین شده توسط مقام بین‌المللی را داشته باشند. این استانداردها بر اساس توانایی مالی و فنی متقاضی و نحوه‌ی کار آن‌ها و بر مبنای قراردادهای قبلی با مقام بین‌المللی تعیین می‌شود. به این ترتیب آن‌هایی که قبلاً شرایط مقام زیر پا گذاشته‌اند، واجد شرایط نیستند. (طلایی، ۱۳۹۶، ص ۱۵۶)

قسمت سوم از مقررات مصوب شورا به طور کلی توضیح می‌دهد، چه کسانی امکان این را دارد که برای تصویب برنامه‌ی کار تقاضا ارائه دهد. مقررات مذکور به مواردی مانند محتوای درخواست‌ها، و عوارضی که باید پرداخت شود و چگونگی بررسی درخواست‌ها می‌پردازد. بر اساس این مقررات قواعد ماهوی ضمیمه‌ی سوم کنوانسیون و توافقنامه اجرایی ۱۹۹۴ اثر اجرایی می‌یابد و ضرورتاً اجرا می‌گردد. مقرر ۹، ماده (۲) ۱۵۳ کنوانسیون را دوباره بازگو کرده، مقرر می‌دارد که افراد ذیل می‌توانند برای تصویب برنامه‌ی اکتشاف به مقام ارائه کنند.

الف: کارگزار، از طرف خود یا در طی قرارداد مشارکت؛

ب: دول متعاهد کارگزاران دولتی یا اشخاص حقیقی و حقوقی که اتباع دول متعاهد بود یا به طور موثر توسط دولت‌ها و یا اتباع آن‌ها کنترل می‌شوند و توسط دول مذکور حمایت می‌شوند. یا هر گروه از افراد مذکور که الزامات این مقررات را بپذیرند.

مقرره ۱۰ شکل و محتوای درخواست را با ارجاع به ضمیمه دوم تعیین می‌کند و مقرره ۱۱ درباره فرم و محتوای تاییدیه حمایت دولت متبوع می‌باشد. در این مقرره در جهت اجرای مادهی (۳) ۴ از ضمیمه‌ی سوم کنوانسیون می‌باشد که مقرر می‌دارد، معیارها و رویه‌های مربوط به حمایت باید از قواعد و مقررات مقام استنباط شود. در تطابق با مادهی (۴) ۴ ضمیمه‌ی سوم در رابطه با مسئولیت دولت یا دول حامی و در تعاقب ماده ۱۳۹ کنوانسیون، تبعیت کارفرما از شروط قرارداد حمایت و نظارت دولت‌های مذکور امری ضروری می‌باشد که باید از آن اطمینان حاصل کرد. بنابراین مقرره‌ی (ت) (۳) ۱۱ مقرر می‌دارد که دولت حامی، اعلامیه‌ای مبنی بر این که مسئولیت مطابق با مادهی ۱۳۹، (۴) ۱۵۳ کنوانسیون و مادهی (۴) ۴ ضمیمه‌ی سوم کنوانسیون را می‌پذیرد صادر نماید. اینکه این مقرره در عمل به دنبال چیست معلوم نیست. چنانکه مادهی (۴) ۱۵۳ به مادهی ۱۳۹ و آن هم به مادهی ۴ ضمیمه سوم ارجاع داده می‌شود و البته محتوای تمامی این مواد یکی است و چیزی اضافه تر از دیگری ندارد. (Lodge, ۲۰۰۶, p287)

۲-۳- سپردن کاوش و انجام معدنکاری به کارگزار بین المللی

کارگزار رکنی جدا از مقام بین المللی است که وظیفه‌اش کاوش و انجام معدنکاری در منطقه و انتقال، تبدیل و بازاریابی مواد معدنی مستخرج است که در بخش اول در مورد اعضا و نحوه کار آن توضیح داده شد. کارگزار در عین تعهد به رعایت خط مشی‌های عمومی مجمع و رهنمودهای شورا به مقام بین‌المللی گزارش می‌دهد، ولی سازمان خودمختار است و در مقابل مقام بین المللی حالتی شبیه به عاملان تجاری دارد. (ضیایی بیگدلی، ۱۳۹۷، ص ۳۰۵)

اقدام کارگزار به معدنکاری منوط به اجازه‌ی مقام است و درخواست مزبور را هیات رئیسه به آن تقدیم می‌کند. کارگزار دانش فنی ضروری برای معدنکاری را از عاملان تجاری خریداری می‌کند یا دست به شراکت با آن‌ها می‌زند و سود حاصل از کار به عنوان بخشی از میراث مشترک بشریت توسط مقام بین المللی توزیع می‌شود. (ماده ۱۷۰ کنوانسیون)

وظایف دیگر کارگزار در زمینه بهره‌برداری عبارت است از این که کارگزار اولین عملیات معدنکاری در اعماق دریاها را به صورت سرمایه‌گذاری مشترک انجام خواهد داد و پس از تصویب طرح کار برای اکتشاف جهت واحدی غیر از کارگزار، یا پس از دریافت تقاضای عملیات سرمایه‌گذاری مشترک با کارگزار توسط شورا، این شورا به بررسی مساله‌ی فعالیت مستقل کارگزار به صورت جدای از دبیرخانه مقام خواهد پرداخت.

اگر عملیات سرمایه‌گذاری مشترک با کارگزار مطابق با اصول مناسب تجاری باشد شورا اقدام به صدور دستورالعمل به موجب بند ۲ ماده ۱۷۰ کنوانسیون در خصوص فعالیت مستقل کارگزار خواهد کرد.

پانزده عضو هیات حاکم کارگزار باید افراد واجد صلاحیتی باشند که توسط مجمع برای مدت چهار سال با توجه به اصل توزیع عادلانه جغرافیایی و با توصیه شورا انتخاب شوند. (کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها، ضمیمه چهارم، ماده ۵)

برخلاف شورا در اینجا تعهد آشکاری در رابطه با نمایندگی منافع گوناگون وجود ندارد و به صراحت مقرر شده است که اعضا هیات رئیسه بر اساس صلاحیت شخصی و بدون نمایندگی از طرف کسی کار می‌کند و در تصمیمات خود تحت تاثیر خصلت سیاسی دولت متعاقد قرار نخواهد گرفت و فقط ملاحظات تجاری ملاک خواهد بود. کلیه‌ی تصمیمات فقط با اکثریت آراء اتخاذ می‌شود. اداره‌ی امور روزمره بر عهده مدیر عامل است که توسط مجمع منصوب می‌شود و بدون عضویت در هیات حکام مسئولیت آن را برعهده دارد.

کارگزار اولین عملیات معدنکاری را در اعماق دریاها را به صورت سرمایه‌گذاری مشترک انجام می‌دهد. پس از تصویب طرح کار جهت اکتشاف توسط معدنکارانی غیر از کارگزار یا پس از دریافت تقاضای عملیات سرمایه‌گذاری مشترک با کارگزار توسط شورا، این شورا به بررسی مساله فعالیت مستقل کارگزار به صورت جدای از دبیرخانه مقام می‌پردازد. اگر عملیات سرمایه‌گذاری مشترک با کارگزار مطابق با اصول مناسب تجاری باشد شورا اقدام به صدور دستورالعمل به موجب بند ۲ ماده ۱۷۰ کنوانسیون در خصوص فعالیت مستقل کارگزار خواهد نمود. (عباسی و رستمی، ۱۳۹۴، ص ۵۶)

۳-۳- چگونگی انعقاد قرارداد و شروع به اکتشاف و بهره‌برداری

اکثر قراردادهای منعقد شده نسبت به منطقه کلاریون-کلیپرتون ۱۱ در اقیانوس آرام اعمال می شود، مقام همچنین تقاضاهای جدیدی برای تایید برنامه های کاری اکتشاف از دو شرکت دیگر یکی تحت حمایت ناورو و دیگری تونگا دریافت داشته است.

کلیه قراردادها از سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۵ در سه تقسیم بندی در رابطه با منابع معدنی بسته شده اند و به شرح ذیل می باشند:

۱-polymetallic Nodules

۲-polymerallic sulphides

۳-cobalt-rich ferromanagense Crusts

دوازده مورد از قرار دادها مرتبط با نوع اول است و در کلاریون-کلیپرتون و اقیانوس هند مرکزی واقع شده است، دو قرار داد اکتشافی مرتبط با نوع دوم در خط الراس هند جنوب غربی و خط الراس هند مرکزی و خط الراس آتلانتیک میانی است و دو قرار داد مرتبط با نوع سوم در اقیانوس آرام غربی می باشد.

۳-۴- بهره برداری توسط دول عضو کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها و سرمایه گذاران پیشگام

۳-۴-۱- بهره برداری توسط دول عضو

هر دولت عضو کنوانسیون و اتباع آن دولت حق دارد بر اساس مقررات کنوانسیون برنامه ی کار ارائه داده و به بهره برداری از منابع بستر اعماق دریا بپردازد. بر اساس بند ۲ (ب) ماده ۱۵۳ کنوانسیون دولت عضو و اتباع آن دولت عبارت خواهند بود از «شرکت های دولتی و یا اشخاص حقیقی یا حقوقی که تابعیت دولت های عضو را دارا بوده و یا اداره ی آنها به طور موثر در دست این دولت ها و اتباع آنها باشد به شرطی که حمایت دول مذکور را نیز داشته باشند، یا هر گروه از موارد فوق که واجد شرایط پیش بینی شده در این قسمت و ضمیمه ی سوم باشند.» لازم به ذکر است سیستم فعلی کنوانسیون که بر اساس آن در کنار کارگزار بین المللی، دول عضو و واحدهای اقتصادی تحت کنترل آنها نیز می توانند به معدنکاری در بستر دریا مشغول شوند، سیستم موازی نام گرفته است. (Koskenniemi, ۱۹۹۶, p۵۴۴)

جزیره ای در اقیانوس آرام شمالی است که به لحاظ تراکم کلوخه های منگنز و غلظت معادن آن غنی ترین منطقه بستر دریاها محسوب میشود.^{۱۱}

شرایط مربوط به دول عضو و اتباع آن‌ها که واجد صلاحیت ارائه کار برای معدنکاری هستند به تفصیل در کنوانسیون و ضمایم ذکر شده است. از جمله این صلاحیت‌ها همانطور که در ماده ۱۵۳ کنوانسیون به آن اشاره شده « حمایت شدن موسسه متقاضی از طرف یک دولت متبوع عضو کنوانسیون است ». در صورتی که متقاضی بیش از یک تابعیت داشته باشد، مانند کنسرسیوم متشکل از واحدهای کشورهای متعدد، که در این صورت کلیه دولت‌های متعاقد ذیربط باید از این درخواست پشتیبانی نمایند، یا در صورتی که متقاضی تحت کنترل یک دولت متعاقد دیگر یا اتباع آن باشد که در این صورت هر دولت متعاقد باید از درخواست پشتیبانی نماید. چنانچه پشتیبانی نمایند، یادر صورتی که متقاضی تحت کنترل موثر یک دولت متعاقد دیگر یا اتباع آن باشد که در این صورت هر دولت متعاقد باید از درخواست پشتیبانی نماید. چنانچه موسسه بعداً تابعیت خود را از دست بدهد موظف است حمایت دولت متعاقد دیگر را بدست آورد. شایان ذکر است که بر اساس کنوانسیون ۱۹۸۲ عاملان بهره‌بردار در هنگام ارائه برنامه‌ی کار باید تعهد بسپارند که نسبت به مقررات کنوانسیون و آیین‌نامه‌ها و رویه‌های مقام پابند خواهند بود. دول حامی نیز باید تضمین بدهند که موسسه تابعه‌ی آن‌ها مقررات مربوطه را رعایت خواهد کرد و در صورت تخطی آن موسسه، آن‌ها مسئول جبران خسارت‌ها خواهند بود.

۳-۴-۲- سرمایه‌گذاران پیشگام

همانطور که در ماده ۱۵۳ به آن اشاره شده است دو گروه کاملاً مجزا از اشخاصی که تحت رژیم کنوانسیون حق سرمایه‌گذاری در بستر اعماق را دارند از هم تفکیک داده شده‌اند، بکاربردن کلمه «یا» و جدا کردن گروه سرمایه‌گذاران به دول عضو کنوانسیون و هر گروه دیگر، مویدی بر این مدعا می‌باشد. منظور از این گروه دوم سرمایه‌گذاران پیشگام می‌باشد؛ زیرا سرمایه‌گذاران پیشگام می‌توانند اعم از دولت‌ها و افراد حقیقی و حقوقی تابع آن‌ها باشند. تنها تفاوتی که در این زمینه می‌تواند طرح شود، امتیازاتی است که برای ممالک در حال توسعه در نظر گرفته شده است و آن‌ها را از سرمایه‌گذاران پیشگام جدا می‌کند. این شرایط پیچیده نتیجه مصالحه‌ی مقام و سرمایه‌گذاران پیشگام ثبت شده و در واقع پیشرفت قابل توجهی در مورد قاعده *tatus quo*^{۱۲} که در طول حیات کمیسیون مقدماتی اعمال می‌شد، می‌باشد. (Alton, ۲۰۰۹, p.۶۲)

قاعده ای که در آن تمام حقوق مکتسبه‌ی قبلی حفظ و به وضعیت حقوقی جدید منتقل می‌شود.^{۱۲}

قطعه‌نامه دوم دارای قواعدی است برای تسهیل پذیرش خواست‌های شش کنسرسیوم که قبل از ۱۹۸۲ سرمایه‌گذاری‌های اساسی در معدنکاری بستر دریاها کرده‌اند. بر اساس این قطعه‌نامه فرانسه، هند، شوروی و ژاپن با ۴ کنسرسیوم بین‌المللی متعلق به هشت دولت صنعتی غرب (بلژیک، کانادا، آلمان غربی، ایتالیا، هلند، ژاپن، انگلستان، ایالات متحده آمریکا) و هر دولت در حال توسعه که در انجام تحقیقات علمی در زمینه کاوش و بهره‌برداری از منابع بستر دریا پیشقدم بوده و تاکنون ۳۰ میلیون دلار آمریکا به این امر اختصاص داده‌اند^{۱۳} می‌توانند به شرط امضا کنوانسیون نسبت به ثبت‌نام خود به عنوان سرمایه‌گذار پیشگام نزد کمیسیون مقدماتی اقدام نمایند. در صورت ثبت نام تا لازم‌الاجرا شدن کنوانسیون هر یک از سرمایه‌گذاران پیشگام در مناطق دریایی به ثبت رسیده از حق انحصاری کاوش برخوردار خواهند بود و همچنین بعد از لازم‌الاجرا شدن کنوانسیون پیشنهادات سرمایه‌گذاری در جهت کسب مجوز بهره‌برداری از اولویت برخوردار خواهند بود.

(Danilenko, ۲۰۰۸, p۶۹)

یکی از حوزه‌ها توسط کمیسیون مقدماتی به سرمایه‌گذار پیشگام واگذار می‌شود و دیگری برای استفاده نهایی مقام بین‌المللی بستر دریاها حفظ می‌شود. سرمایه‌گذاران پیشگام در حوزه‌های خود می‌توانند به طور انحصاری و بلافاصله اقدام به فعالیت‌های اکتشافی کنند، لیکن دست به امور تولیدی نمی‌توانند بزنند. پیشگامان باید طرح خود را به مقام ارائه کنند تا تصویب شود. دولت متبوع کلیه شرکت‌های مطرح شده در کنسرسیوم پیشگام باید تا آن زمان عضو کنوانسیون شده باشند و در غیر اینصورت شرکت‌های مزبور باید تابعیت خود را عوض کنند. پیشگامان باید برای کسب مجوز تولید نیز تقاضا بدهند و این بدان معنی است که هیچ‌گونه اقدام عملی تولیدی تا زمان ورود کنوانسیون به مرحله اجرایی انجام نخواهد گرفت. آن‌ها موظف به تقاضای کسب مجوز برای کمتر از نصف حوزه تعیین شده هستند، نصف دیگر در عرض یک دوره هشت ساله تسلیم می‌شود و تبدیل به حوزه بین‌المللی بستر دریا می‌شود. (Barkenbus, ۲۰۱۰, p۲۶)

نتیجه‌گیری:

این میزان تا اول ژانویه ۱۹۸۳ مطرح می‌باشد، ضمناً از ۳۰ میلیون دلار باید حداقل ۱۰ درصد آن صرف حوزه معین شده باشد.^{۱۳}

فعالیت‌های کاوش و بهره‌برداری از منطقه، تابع سیاست‌های خاصی می‌باشد. فصل یازدهم کنوانسیون که از مهم‌ترین و بحث برانگیزترین قسمت‌های کنوانسیون است به منظور تامین منافع کل جامعه بشری و توجه خاص به نیازهای کشورهای در حال توسعه تنظیم گردید. به طور کلی با مطالعه بستر و زیر بستر دریاها و منابع بیشمار آن و چگونگی بهره‌برداری از منابع موجود که در این مقاله تبیین شد، نتایج ذیل حاصل می‌گردد:

اولاً: منابع بی‌شمار موجود در این منطقه باید به گونه‌ای ساماندهی شود تا هم اصل عدم ادعای حاکمیت و مالکیت توسط کشورها رعایت شود و هم منافع کلیه کشورها در نظر گرفته شود، بدین منظور مقام بین‌المللی اعماق دریاها، پس از شناسایی مناطق حاصل خیز دریایی، مبادرت به انعقاد قرارداد با برخی از کشورهایی که توانایی استخراج و بهره‌برداری از منابع موجود را دارند نموده است.

دوماً: به جرعت می‌توان گفت که علیرغم طرح موضوع میراث مشترک بشریت و عدم تعلق منابع موجود ماورای صلاحیت کشورها به هیچ کشوری، از سوی کشورهای در حال توسعه، اما کشورهای دسته دیگر در استفاده و بهره‌برداری از منابع بیشمار این منطقه سود بیشتری برده اند؛ این را می‌شود از قراردادهای منعقد شده با مقام از سوی کشورهای توسعه یافته فهمید. چرا که اکثر کشورهای در حال توسعه هنوز به تکنولوژی و توانایی استفاده از این مناطق دست نیافته اند. گرچه صرفنظر از این قراردادها، سرمایه‌گذاران اولیه در این مناطق هم عمدتاً کشورهای صنعتی و توسعه یافته هستند، حقوقی را تحت عنوان حق تقدم سرمایه‌گذاران پیشگام دریافت نموده اند.

سوماً نظام حقوقی خاصی برای تقسیم‌بندی منابع و منافع موجود در بستر دریا اعم از مادی و غیر مادی، پیش‌بینی شده است و عمده این نظام حقوقی خاص به این سمت و سو سوق دارد که منافع این منطقه بین کشورهای در حال توسعه یا کشورهایی که به لحاظ اقتصادی شرایط مساعد و مطلوبی ندارند، زیر نظر مقام و بلاخص مجمع عمومی آن تقسیم می‌گردد، اما این که به هر کشوری چقدر از این منافع تعلق خواهد گرفت در هیچ جای کنوانسیون قید نشده است و این هم باز بر می‌گردد به نظر مقام بین‌المللی اعماق دریا و ارکان ذیربط آن؛ کما این که تاکنون در مرحله‌ی عمل، چنین موردی تحقق نیافته است و با مطالعه موردی قراردادهای منعقد شده این گونه حاصل می‌گردد که هنوز قراردادهای مذکور پایان نیافته و به مرحله‌ی تقسیم منافع نرسیده است تا بتوان چگونگی تقسیم آن را شرح داد.

منابع:

۱- فارسی

- ۱- اکهرست، مایکل، (۱۳۹۰) کلیات نوین حقوق بین‌الملل ترجمه سهراب داراب پور، چاپ پنجم، انتشارات جهان معاصر
- ۲- سون، لویی بی، گوستافسون یوراس، کریستین؛ (۱۳۹۳) حقوق بین‌الملل دریاها، ترجمه محمد حبیبی مجنده، چاپ دوم، انتشارات جنگل
- ۳- ضیائی بیگدلی، محمدرضا؛ (۱۳۹۳) حقوق بین‌الملل عمومی، تهران، چاپ ۳۲، انتشارات گنج دانش
- ۴- موسی زاده، رضا (۱۳۹۲) بایسته‌های حقوق بین‌الملل عمومی، تهران، چاپ ششم، نشر میزان

مقالات

- ۵- حبیب زاده، توکل و منصور، فرنگیس، (۱۳۹۲) بازخوانی اصل میراث مشترک بشریت و تفاوت‌های آن با مفهوم نگرانی مشترک بشریت، پژوهشنامه حقوق اسلامی، سال چهاردهم، شماره دوم
- ۶- عباسی، بیژن و رستمی، مرتضی، (۱۳۹۴) ابعاد حقوقی میراث مشترک بشریت در فضای ماورای جو، مجله تحقیقات حقوقی دانشگاه شیراز، شماره دوم
- ۷- طلایی، فرهاد و منصور، فرنگیس (۱۳۸۵)، نگرشی جدید به وضعیت حقوقی قطب جنوب، قطب جنوب به عنوان میراث مشترک بشریت، فصلنامه مدرس، علوم انسانی، دوره ۱۰، شماره ۳
- ۲- انگلیسی

۸- Alton, Duff, John, (۲۰۰۹) UNCLOS and the new Deep Seabed Mining Regime : the Risks of Refuting the Treat.suffolk transnational law Review

۹- Barkenbus, Jack, (۱۹۷۹) Deep Seabed Resources: Politics and Technology.

۱۰- Barkenbus, above n (۲۰۱۲) ۱, ۳۲; Mahmoudi, above n ۴, ۱۱۹; Yuwen Li, Transfer of Technology

for Deep Sea-Bed Mining: The ۱۹۸۲ Law of the Sea Convention and Beyond

۱۱-Chopra, Sudhirk (۲۰۰۸), "Antarctica as a Common Regime: A Conceptual Framework for Coexistence", in Christopher, Joyner (ed.), The Antarctic Legal Regime, London: Martinus Nijhoff Publishers.

۱۲-Danilenko, G.M. (۲۰۰۸); the Concept of the Common Heritage of Mankind in International Law, Annals of Air and Space Law.

۱۳-Guntrip ,Edward ,(۲۰۰۹) the common heritage of mankind : an adequate regime for managing the deep sea bed (۲۰۰۳) ۴ ,Melbourne journal of international law.

۱۴-Guifang,Julia ,(۲۰۰۹) Xue ,marine scientific research and hydrographic survey in the EEZ : closing up the legal loopholes.

۱۵-Lay,Hoston,(۲۰۱۰) An Analysis the deep seabed mining provision of the sea convention

۱۰,U,dayton law review.

۱۶-Jakhu, Ram (۲۰۰۹); Who Owns the Moon? Institute of Air and Space Law, McGill University, Montreal, Canada.

۱۷-Lodge ,Michael,(۲۰۰۶) W,the international seabed authority and article ۸۲ of the UN Convention on the law of the sea ۲۱ ,International journal of marine and Coastal law.

۱۸-Koskenniemi, Martti ,(۱۹۹۶) International law ,economic Ideology and Seabed Resources , ۶۵ ,Nordic Journal International law.

۱۹-Nelson ,Jason ,c,(۲۰۰۵), the vontemporary seabed mining regime : A Critical of the mining regulations promulgated by the international seabed authority (۲۰۰۵) ۱۶, Colorado journal of international environmental law and policy.

۲۰-Oxman Bernard H,(۲۰۰۷)the ۱۹۹۴ agreement and the convention American journal of international law

Legal mechanism governing the exploitation of hydrocarbon and non-hydrocarbon resources in the seas and oceans

Autour ۱: Saeideh zeraatkar maghani

PhD student of International Law, Islamic Azad University, Qeshm Branch

Autour ۲: Dr Seyed Bagher Mir Abbasi

Department Of Law, faculty of Human Science, Tehran University, Tehran, Iran

Autour ۳: Dr Abu Mohammad Asgarkhani

Department Of Law, faculty of Human Science, Tehran University, Tehran, Iran

Autour ۴: Dr Maryam Moradi

Department Of Law, faculty of Human Science, , Qeshm International Branch, Islamic Azad University, Qeshm , Iran

Abstract

The region of common heritage of humanity in the seas is one of the high-income and economical parts for countries. This section that has been discussed specifically in various international documents such as Part Eleventh of the ۱۹۸۲ Convention Law of the Sea, and include the monitoring mechanism, as international officials sees the depths of the seas, is full of many hydrocarbon and non-hydrocarbon materials, due to the lack of the ability to claim ownership and sovereignty of countries is faced with certain rules and regulations, That

one of these mentioned laws is how to exploit the rich resources located in the fertile areas, under official supervision. Therefore, in this study we attempt to studying and accurate understanding from the history of seabed of the seas and studying how to form the Common Heritage of Humanity, with looking at the available international documents, to analysis the mechanism of resource utilization and its division between the countries.

Key words: *common heritage of mankind, 1982 Convention Law of the Sea, international official, seabed and under the seabed of sea, exploitation of the sea, developed countries, developing countries.*

